

Б. П. Яценко

Лівія

ЛІВІЯ – країна на півночі Африки. На Пн. омивається Середзем. морем (довж. берег. лінії 1770 км), на Сх. межує з Єгиптом, на Зх. – з Тунісом і Алжиром, на Пд. – з Нігером, Чадом і Суданом. Площа 1759,5 тис. км². Насел. 6 244 200 осіб (2014), переважно араби та бербері (97 %), проживають також греки, мальтійці, італійці, єгиптяни. Столиця – Триполі (араб. Тарабулус; 1,26 млн осіб, 2014). Адм. поділ – 22 шабіяти. Істор. провінції: Триполітанія (Зх.), Кіренаїка (Сх.) та Феццан (Пд.). Мови: араб. (держ.), берберська. Серед віруючих мусульмани-сунніти складають 97 %, є християни та буддисти. Грош. одиниця – лівій. динар. Л. – чл. ООН, Ліги араб. держав, Організації країн-експортерів нафти, Організації араб. єдності, Іслам. банку розвитку.

Л. (від давньогрец. слова *Libia*, яким називали Пн. Африку) спочатку заселяли греки (у 7 ст. до н. е. на узбережжі Кіренаїки виникли перші їхні колонії) та фінікійці (тер. Триполітанії), в пустелі кочували бербер. племена. Країна деякий час перебувала під владою імперії Александра III Македонського, від поч. н. е. понад 500 р. – Рим. імперії. 642 регіон захопили араби, потім на довгий час він став частиною Осман. імперії. Місц. насел. змішалось з арабами, почало вживати їхню мову та сповідувати релігію. 1911–43 – колонія Італії. Під час 2-ї світової війни від серед. 1940 до січня 1943 на тер. Л. йшли бойові дії між італ.-нім. військами та військами союзників. Відтоді – під владою британ. та франц. адміністрацій. 24 грудня 1951 Л. отримала незалежність, за актом ООН була проголошена суверен. державою – Об'єднаним королівством Л. (король – Ідріс I). 1969 після військ. перевороту лідером країни став полковник М. аль-Каддафі, який десятки років впроваджував політ. систему, що поєднувала постулати соціалізму та ісламу. Під час офіц. візитів до Л. з ним зустрічалися Президенти України Л. Кучма (у жовтні 2003) та В. Ющенко (квітень 2008), Прем'єр-Міністри України Ю. Тимошенко (вересень 2009) та М. Азаров (листопад 2010). М. аль-Каддафі отримав укр. нагороди: 2003 – орден князя Ярослава Мудрого 1-го ступеня, 2008 – орден Б. Хмельницького 1-го ступеня У листопаді 2008 він відвідав Україну, де зустрівся з В. Ющенком і Ю. Тимошенко; жив у наметі, розкинутому побл. адміністрації Президента. Глава Л. неодноразово висловлювався щодо геополіт. ситуації в Україні. Поступово диктатура лідера джамагирії ставала все більш одіозною, міжнар. спільнота зафіксувала численні акти міжнар. тероризму. Злочинні дії і намір створити зброю масового знищення лівій.

керівництвом викликали міжнар. санкції. 2011 в результаті громадян. війни та втручання (зокрема й військового) з боку держав Заходу та Перської затоки під проводом ООН режим диктатури та політ. систему соціаліст. нар. лівій. араб. джамагирії було ліквідовано. У тому ж році антиджамагирій. повстан. загони захопили М. аль-Каддафі, його сина Мутааззіма та міністра оборони А. Джабека у м. Сурт і над всіма трьома здійснили самосуд, жорстоко вбивши. Незважаючи на складні умови лівій. зброй. конфлікту 2011, розвиток відносин між Україною та Л. продовжувався. Політ. діалог підтримувався як з представниками джамагирії, так і з членами згодом трансформованої у легітимну лівій. владу опозиційної Нац. перехід. ради (створ. 27 лютого, про її офіц. визнання Україна заявила 1 вересня 2011). Зокрема 21 червня 2011 Україну з офіц. візитом відвідав уповноважений з питань закордон. справ Нац. перехід. ради Л., а 19 липня того ж року – міністр закордон. справ Лівій. джамагирії. Під час громадян. війни Україна передала у Л. гуманітар. вантаж (перев'язув. матеріали та медикаменти), упродовж місяця у лівій. лікарні працювала група укр. мед. фахівців. У серпні 2012 відбулася передача влади Ген. нац. конгресу, всенар. вибори (вперше за останні 40 р.) до якої пройшли у липні того року. У травні 2014 знову розпочалася громадян. війна між військами визнаного на міжнар. рівні уряду та різноманіт. ісламіст. угрупованнями. 6 листопада 2014 Конституц. суд Л., який перебував під впливом ісламістів, заявив про розпуск парламенту. Наприкінці 2015 у країні існували 2 уряди. Визнаний на міжнар. рівні КМ розташовувався у м. Тобрук, КМ ісламіст. Ген. нац. конгресу – в Тріполі. 17 грудня того ж року у м. Схират (Мароко) ворогуючі сторони підписали угоду про створення уряду єдності.

93 % тер. Л. займає пустел. плато Сахара (пустелі Серір-Каланшо, Ідехан-Мурзук, Ідехан-Чбарі). Клімат країни аридний, у вузькій смузі середземномор. узбережжя, де живе більша частина населення, – субтропічний. Часто бувають пилові бурі. Для с.-г. потреб обробляється лише 2 % тер. (на узбережжі). Найбільші ареали землеробства: долина Джефара, де знаходиться Тріполі, та долини навколо Бенгазі. Там вирощують зернові (ячмінь, пшеницю), тютюн, маслини, цитрусові. У низовин. частинах пустель, де можна добувати підземні води (загалом їхні великі горизонти є під усім пустел. плато), віддавна виникли великі оази – Джабуб, Тазербо, Куфра, Ель-Джофра та ін. У оазах на Пд. вирощують фініки й інжир. Із землеробством тісно пов'язане відгінно-пасовищне скотарство. У Л. розводять верблюдів, віслюків, овець і кіз. Однак влас. продовольством країна забезпечена лише на 20 %. На Пн. пустел. тер. низинні (плато Аль-Ахдар, 876 м), підіймаються на Пд. до хребта Тібесті (г. Бетте, 2286 м). Майже на всій тер. Л. відкрито перспективні на нафту і газ родовища. Нафта, газ і нафтопродукти забезпечують весь експорт країни і дають понад 40 % ВВП. Великі нафтопереробні заводи працюють в містах Ез-Завія, Тобрук, Ез-Зувейтіні. Розвинуті нафтохім. галузь (Марс-ель-Бурейка), виробництво сталі (Місурата), харч. і легка промисловості. Сухопутні перевезення всередині країни та сусід. афр. державами забезпечує автомобіл. транспорт. Гол. магістраль – асфальт. шосе

вздовж узбережжя Середзем. моря протяжністю 2 тис. км. Воно з'єднує осн. осередки розселення в країні. Від нього відходять дороги до поселень у внутр. р-нах – практично до всіх оаз і нафтопромислів можна добратися автотранспортом. Гол. мор. порти: Тріполі, Бенгазі, Тобрук. Вони доповнені декількома портами – терміналами з вивезення нафти. Міжнар. аеропорти: Тріполі, Бенгазі та Себх. Лівій. ВВП традиційно один з найвищих в Африці – 73,6 млрд дол. США, з них на душу насел. – 11,3 тис. дол. США (2013). Бл. 58 % ВВП припадає на пром-сть, 40 % – на сферу обслуговування, 2 % – на с. госп-во. Експорт складає 38,5 млрд дол. США, імпорт – 27 млрд дол. США (2013). Великі надходження від зовн. торгівлі дозволяють планувати амбітні інвестиц. проекти. Напр., існує проект з перекидання пріс. води із підзем. водонос. горизонтів під пустел. плато до пром. центрів на середземномор. узбережжі.

Л. багата на турист. ресурси. Об'єкти світ. спадщини ЮНЕСКО: Лептіс Магна – давній порт з ефект. артефактами часів Риму (7 ст. до н. е.); Сабрата – залишки фінікій. колонії (8 ст. до н. е.; серед руїн вирізняється реконструйов. театр рим. часів на березі моря); Кірена – давньогрец. місто, відоме філос. школою радикал. гедонізму Арістіпа (3 ст. до н. е.; при Птолемах у 74 до н. е. ввійшло у склад провінції, що стала називатися Кіренаїкою); наскел. живопис верх. палеоліту у горах Тадрат-Акакус; оазис Гадамес (1 ст.). Сучасні центри культур. життя: Тріполі та Бенгазі. Тріполі (у давнину – Оеа) заснували фінікійці та пізніше розширили римляни. Відомі пам'ятки: арка Марка Аврелія (1 ст. до н. е.), навколо старого міста – залишки оборон. мурів часів Візантії та середньовіччя. Бенгазі почали будувати давні греки, сучасне місто ввібрало тер. еллініст. (доба від Александра III Македонського) і рим. поселень, нині воно є 2-м за насел. у країні (670,8 тис. осіб) і центром провінції Кіренаїка. Від 1955 функціонує Університет Бенгазі, від 1973 – Університет Тріполі.

Л. визнала Україну 24 грудня 1991. У березні наступ. року між двома країнами встановлено дипломат. відносини. 1993 створ. посольство Л. в Україні, 1999 – посольство України в Л. (нині розташ. у Тунісі). 1995, 2001, 2003, 2009 і 2010 відбулися засідання укр.-лівій. міжуряд. комісії зі співробітництва. Протягом остан. часу в Л. з офіц. візитом приїжджали делегації на чолі зі спец. представником України з питань Близького Сходу та Африки (2011, 2012, 2013) та віце-прем'єр-міністр України (2013); в Україну – директор департаменту міжнар. права і договорів Л. (2012), дир. департаменту європ. справ Л., голова лівій. вищого суду (обидва – 2013). Лівій. сторона підтримала Україну у конфлікті з РФ, зокрема делегація Л. проголосувала за проект резолюції ГА ООН «Територіальна цілісність України» (27 березня 2014). Між укр. і лівій. владами до 2011 опрацьовувалися питання реалізації проектів з вирощування на оренд. укр. землях зернових для потреб Л., створення на лівій. тер. регіон. центру з обслуговування літаків Ан і двигунів Мотор-Січ, будівництва для Л. торг. флоту та метрополітену в Тріполі. 2010 обсяги двосторон. товарообігу (у млн дол. США) склали 201, 2012 – 299,6, 2013 – 274, 2014 – 219,1. Осн. статті укр. експорту в Л.: зерн. культури – понад 80 %, чорні метали – бл. 15 %. Нині в Україні за рахунок держ. бюджету Л. навч. бл. 400 осіб.

До конфлікту в Л. працювали бл. 2,5 тис. громадян України, переважно у мед. сфері. Укр. мовою опубліковані оповідання лівій. письменників А.-К. Абу Харруса, І. аль-Куні та вірші лівій. поетів А.-С. Абд аль-Кадера й А.-М. ар-Ракії. Серед перекладачів ліван. літ-ри – Т. та І. Лебединські, І. Єрмаков, Н. Дроботун, Г. Колосова, В. Коротич, П. Мовчан.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. P. Graziosi. *L'arte rupestre della Libia*. Napoli, 1942;
2. H. Schriffers. *Libyen und Sahara*. Bonn, 1962;
3. История Ливии в новое и новейшее время. Москва, 1992;
4. Егорин А. З. *Современная Ливия: Справоч.* Москва, 1996;
5. Його ж. *История Ливии. XX век*. Москва, 1999;
6. Рясов А. В. *Современная Ливия: географический и исторический очерки*. Москва, 2001;
7. N. Lafi. *Une ville du Maghreb entre Ancien Régime et réformes ottomanes. Genèse des institutions municipales à Tripoli de Barbarie (1795–1911)*. Paris, 2002;
8. Егорин А. З. *Сенуситы в истории Ливии*. Москва, 2006;
9. Густерин П. В. *Города Арабского Востока*. Москва, 2007;
10. Рясов А. В. *Политическая концепция М. Каддафи в спектре «левых взглядов»*. Москва, 2008;
11. Бартенев В. И. *«Ливийская проблема» в международных отношениях. 1969–2008*. Москва, 2009.

Бібліографічний опис:

Лівія / Б. П. Яценко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-55408>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).